

Se vorbește mult despre sfârșitul folclorului, sau despre moartea țăranului. Poate că nu este totuși atât de nereal ceea ce se afirmă. Într-adevăr există o extincție a țăranului, aceea față de trecut, un sfârșit al folclorului față de imaginea ideală care s-a format despre obiceiurile și tradițiile țărănești. Însă, țăranul există, folclorul există și astăzi. Țăranul și folclorul pe care le avem astăzi sunt cele autentice, nu cele pe care le privim dacă ne uităm înapoi în trecut. Putem spune că avem de-a face cu două tipuri de folclor – cel trecut și cel prezent – dar neexistând separat ci formând o unitate care rezultă din continuitatea lor. Etnologia prezentului reflectă folcloristica trecutului. Folclorul s-a adaptat tipului de cultură în care s-a desfășurat și a activat. Și dacă avem un alt tip de folclor – ceea ce ne face să ne întrebăm dacă nu cumva folclorul este „pe cale de dispariție” – este pentru că se manifestă în pas cu cultura prezentului, deci putem vorbi despre o dinamică a folclorului. Și această dinamică, această schimbare arată faptul că nu avem de-a face cu un folclor care, odată cu trecerea timpului, este tot mai vechi și mai îndepărtat.

Termenii Folclor, Folcloristică și Etnologie, care sunt folosiți în domeniul culturii, tradiției și artei populare, au o anumită semnificație referitor la această diferență trecut-prezent. În trecut se folosea termenul *Folcloristică* – știința care studiază folclorul. De multe ori se face confuzie între termenii *Folclor* și *Folcloristică*, așa cum se întâmplă, de pildă, în DEX-ul din 1996. Sabina Ispas, unul dintre cei mai reputați folcloriști români, face diferența între acești doi termeni spunând că „Folclorul sau cultura profundă constituie obiectul de studiu al disciplinei numite *folcloristică* iar specialiștii angajați în acest demers se numesc folcloriști.” Astăzi este preferat termenul *Etnologie* celui de *Folcloristică*. Irina Niclolaș, în *Talmeș-balmeș de etnologie și multe altele*, pune problema de „a fi sau a nu fi etnolog” unde specifică faptul că astăzi folcloriștii nu se mai numesc așa ci se autonumesc „etnologi”. *Etnologie* este un termen care provine din grecescul *ethnos* (grup uman cu trăsături comune, tagmă, societate de indivizi asemănători), tradus în epoca modernă drept

etnie, grup lingvistic sau rasial, comunitate, popor, națiune. Etnologia a primit două accepțiuni: ca studiu al etniilor sau grupurilor/comunităților etnice, diferite de etnia (și cultura națională a) cercetătorului.

Folclorul – după definiția dată de Thoms – „reprezintă materialul ce se culege din popor (poezii populare, credințe etc.)”, ...astăzi prin folclor înțelegându-se „specialitatea celor ce se ocupă cu adunarea și cercetarea producțiilor populare”. *The Folklore Society* definește folclorul ca fiind un fel de „știință a tradiției” care se ocupă cu adunarea și cercetarea relicvelor păstrate în popor din timpuri imemorabile (basmе, poezii, tradiții, credințe, superstiții și obiceiuri). A. Nutt definește folclorul un fel de antropologie și introduce în domeniul lui cercetările asupra artei și industriei populare și chiar asupra limbii. Folcloriștii francezi spun că folclorul are ca scop cercetarea tradițiilor. Folcloristul german Weinhold, cerea folcloristului să cerceteze nu numai producțiile populare, ca basme, poezii, credințe, obiceiuri, superstiții, ci și modul de trai al poporului de jos (îndeletnicirile lui, portul, locuința, etc.), precum și particularitățile lui fizice – și chiar graiul. Weinhold definise folclorul ca „studiul tuturor manifestațiunilor de viață ale poporului de jos.”

Se poate observa că folclorul, până nu de mult, era întors cu fața numai spre trecut. Arnold Niederer a evidențiat necesitatea de a stabili un just echilibru între interesul pentru cultura trecută și cea prezentă. El spune că „etnologii trebuie să vegheze ca nicio formă care ar putea fi material sesizabilă ca reprezentare culturală valabilă să nu dispară înainte de a fi descrisă, studiată științific și făcută accesibilă și inteligibilă pentru marele public. Fiecare tehnică de muncă ce dispare, fiecare obicei, fiecare mod de comportare, pe cale de a dispărea sau chiar dispărut, este expresia gândirii, sentimentului, sensibilității și a unui mod de a acționa al unui grup teritorial sau social [...] îndepărtarea de principiul cercetării istorice mi se pare la fel de greșită ca și excluderea actualității contemporane din sfera cercetărilor. Oamenii de altădată ne interesează în egală măsură cu cei din prezent și de mâine.”

Densușianu subliniază faptul că „cineva nu trăiește numai din ce moștenește, ci și din ce adaugă pe fiecare zi în sufletul lui, și că aceasta este mai ales partea ce merită să fie explorată. Ca moștenire de sute și mii de ani ni se înfățișează toate basmele, credințele, superstițiile, și tot ca o moștenire trebuie socotite cele mai multe din poeziile populare... în fiecare zi, în cercul restrâns al familiei sau cel mai larg al satului, țăranul nu primește impresii de tot felul, sufletul lui

nu este mereu atins de realitatea care-l înconjură?” De aceea încurajarea sa este „...să se culeagă de la țăran, în afară de tot ce s-a cules de obicei până acum, tot ce dânsul exprimă prin grai, tot ce alcătuiește judecata lui asupra diferitelor împrejurări în care trăiește, tot ce crede el despre actualitate.”

„Folclorul trebuie să ne arate cum se răsfrâng în sufletul poporului de jos diferite manifestatii ale vieții, cum simte și gândește el fie sub influența ideilor sau credințelor moștenite din trecut, fie sub aceea a impresiilor pe care i le deșteaptă împrejurările din fiecare zi. Țăranii trebuie să fie cunoscuți și în lumea lor de fiecare zi și să însemne tot ce li se va părea că merită să nu fie dat uitării. Densușianu afirmă că „ne-am deprins să vedem pe țăran altfel de cum este în realitate, să-i atribuim însușiri pe care nu le are ori să trecem cu vederea peste păcate inerente firii lui.”

Țăranul văzut în trecut e diferit de țăranul pe care îl vedem azi. În alte cuvinte, țăranul de ieri nu e același cu țăranul de azi, ceea ce nu înseamnă involuție sau degradare a spiritului țăranului, ci reprezintă o dinamică a sa în paralel cu cultura în care trăiește și în care își desfășoară activitățile. Țăranul este în pas cu cultura în care trăiește, dar el este țăranul nostru autentic. S-a ajuns să se dea o imagine mult prea ideală, de „icoană zugrăvită în culorile cele mai luminoase, cele mai atrăgătoare” omului simplu de la țară fiind înzestrat cu calități fără număr, cu un „suflet în care natura a lăsat din belșug să cadă sămânța tuturor gândurilor și sentimentelor bune”. La fel este văzut țăranul și de către Alecsandri care aprins în suflet de o „electrică scânteie” atunci când vorbește despre obiceiurile românilor aclamă cu fală:

Sunt român! Și tot român
Eu în veci vreau să rămân!
România să trăiască
Și-n veci steaua să-i lucească.

Pentru Alecsandri românul este „totdeauna vrednic de figurat într-un tablou”, pentru că „oricum l-ai privi, fie ca plugar, fie ca cioban, fie ca poștaş, fie ca plutaș, te vei minuna de fireasca frumusețe a poeziei lui și te vei încredința că un zugrav n-ar putea nicăieri să-și îmbogățească albumul mai mult și totodată mai lesne decât în țările noastre.”

Folclorul însă schimbă această imagine ideală, dar exagerată, a omului de la sat, fapt dovedit și argumentat prin diferite exemple de

către Ovid Densușianu în Lecția de deschidere de la Facultatea de Litere a Universității din București „Folclorul. Cum trebuie înțeles.”

Vintilă Mihăilescu prezintă o altă față a țăranului vorbind despre „țăranul recent” al cărei relație cu lumea este una diferită și „este normal să fie așa”, spune el. În „Despărțirea de țăranul român”, Mihăilescu afirmă că „țăranii sunt o parte a realității; țăranul este o metonimie a identității. Țăranii se schimbă deci, firesc, cu ansamblul acestei realități...”. Vorbind și despre o „moarte a țăranului”, el se referă la acea moarte „mitică” sau „simbolică necesară”, pentru că numai așa putem deveni „moștenitorii țăranului român” și doar acceptând această realitate putem să ne „maturizăm”. Cei care luptă azi pentru a păstra valorile de ieri, uită să le privească și să găsească valorile tradițiilor recente pentru că, așa cum încheie Vintilă Mihăilescu în capitolul intitulat „Gânduri la încheierea unui colocviu dedicat tradițiilor”, „...tradițiile sunt vii doar dacă rămân libere să se schimbe”.

Concluzii

Folclorul era etichetat de multe ori ca fiind un obiect al cărui studiu nu va mai putea fi studiat pentru mult timp deoarece se spunea că atunci când producțiunile populare vor dispărea, folcloriștii nu vor mai avea ce culege. Însă Densușianu răspunde acestei afirmații făcând o clasificare a folclorului tradițional în care trebuie distinse cele două categorii de producțiuni: care sunt în strânsă legătură cu viața practică (credințe, obiceiuri), și cele numite de ordine ideală pentru că se raportează la sfera superioară de gândire și simțire a omului simplu, la partea poetică a vieții lui (basmе, tradiții, legende, poezii). Și tot el spune în cele din urmă că „folcloriștii vor găsi totdeauna drum deschis pentru studiile lor și niciodată nu le vor lipsi faptele nouă, actuale, asupra cărora să-și îndrepte atenția: fiecare epocă e caracterizată prin manifestațiuni de viață, și urmărind aceste manifestațiuni, așa cum ele se reflectează în sufletul contemporanilor, folcloriștii vor avea totdeauna un câmp întins de cercetare”.

„A avea ochii ațintiți numai spre trecut, cum s-a făcut mereu până acum, este desigur o exagerare ale cărei urmări le resimțim astăzi; dar a veni să spui: „destul s-a scormonit în ruinele trecutului, lăsați-l și ocupați-vă numai de prezent”, ar fi o exagerare tot așa de primejdioasă. Cercetătorul trebuie să fie veșnic gata să cunoască și ce se întâmplă și ce s-a întâmplat altădată, pentru că nimic nu poate fi pătruns în toate tainele lui dacă e izolat în timp, ca și în spațiu; fapte

de azi pot fi mai bine înțelese dacă le cunoaștem pe cele din timpuri depărtate, după cum trecutul ne apare mai limpede la lumina prezentului. Între ce este și ce a fost, mintea noastră trebuie să întindă mereu punți de lumină ...”

Unde e folclorul de altădată? „Folclorul a murit” spune Mihăilescu, însă a murit folclorul *trecut*. Dar a rămas folclorul *prezent*, mereu viu și în continuă dezvoltare și transformare. Cele două fețe ale folclorului – trecut și prezent – nu sunt decât două părți ale unui întreg, oglinzi paralele în care se oglindește fiecare din cele două fețe, oglinzi în care se pot cunoaște mai bine prin raportarea uneia la alta. Doar împreună ele „pot țese una dintre povestirile noastre de familie – mai apropiată sau mai îndepărtată – pe care să o spunem celorlalți...” (Rodica Zane).

BIBLIOGRAFIE

Densușianu, Ovid, *Folclorul. Cum trebuie înțeles*, Lecția de deschidere la Facultatea de Litere a Universității din București. Colecția „RESTITUIRI”, București, 2003.

Zane, Rodica (coordonator), *Album de familie la sărbători. Relatări contemporane despre sărbători în familie*, Editura Ars Docendi, 2006.

Articole

Mihăilescu, Vintilă, *Cine este țăranul din muzeu*.

Mihăilescu, Vintilă, *Despărțirea de țăranul român*.

Nicolau, Irina, *Câteva cuvinte despre țăran și țărănie*.

Pop, Mihai, *Folclorul în contemporaneitate*.